

**MEDRESE GELENEĞİ VE
MODERNLEŞME SÜRECİNDE
MEDRESELER**

ULUSLARARASI SEMPOZYUM

التراث المدرسي الشرعي والمدارس الشرعية في مواجهة مسار الحداثة

**MADRASAH TRADITION AND
MADRASAHS IN THE PROCESS OF
MODERNIZATION**

KEVNETORA MEDRESEYÊ

û

**DI PÊVAJOYA MODERNBÛNÊ DE
REWŐA MEDRESEYAN**

5-7 Ekim / October 2012
Muş Alparslan Üniversitesi
Muş / TÜRKİYE

M.Ş.Ü. YAYINLARI -1-

1. cilt isbn: 978-605-5137-01-4

Kitap Adı

Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler

Editör

Yrd. Doç. Dr. Fikret GEDİKLİ

Son Okumalar

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DOĞAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet DALKILIÇ

Dizgi

Yrd. Doç. Dr. Fikret GEDİKLİ

Kapak Tasarım

Erdal YILDIZ

Baskı/Cilt

-1-

1. Baskı

Temmuz 2013, Muş

Bu eserin bütün hakları M.Ş.Ü'ye aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

İsteme Adresi

Muş Alparslan Üniversitesi
Tel: 0436 213 00 59 – Fax: 0436 213 00 59
www.alparslan.edu.tr

Bediüzzaman Said Nursi' ye Göre Medreselerin Modernleşmesi

Abdülkadir Badıllı¹

Eski medreselerin modernleşmesi ve çağa ayak uydurarak kâmil manada adam yetiştirmesi hakkındaki Hazreti Üstad Bediüzzaman Said Nursi'nin hayat seyrini örnek alarak bir kaç cümle arz etmeye müsaade dilerim. Şunu hemen söyleyeyim ki, ben ne okul ne de medrese tahsilini görmüş bir insan değilim. Lakin Allah'a şükür Risale-i Nur'u gördükten sonra ona yapıştım. Defalarca onu okudum, okudum ve sonuçta Arapça ve Farsçayı ve iyi bir Osmanlıca dilini öğrendim.

Üstad Bediüzzaman Hazretlerinin medreselerdeki tahsil hayatı ilk olarak 1885'te Kur'an okumakla başlamıştır. Kendisi 9 yaşına kadar köylerinin etrafındaki medreselerde her birisinde azar azar kaldıktan sonra yaşı 9 olunca medreseleri terk ederek babasının evine gelmiştir. Babasının evinde iken meşhur rüyayı görür. Bu rüyadan sonra kendisinde ciddi bir şekilde ilim tahsili için bir iştihak başlar. 1-2 sene civar köylerdeki medreselerde tahsil gördükten sonra ve sarf ve nahiv mebadi-lerini bitirdikten sonra 1890 yılından sonra Doğu Beyazıd'daki Şeyh Muhammed-i Celali Hazretlerinin medresesine gider. Burada 3 ay zarfında eski usul medreselerde okunan metin kitapları okur ve bitirir. Fakat onun bu şekildeki kitapları bitirme tarzı diğer talebelerin okuma tarzlarına benzemiyor idi. Her bir kitaba başlarken 5-10 sayfa okuduktan sonra o kitabı terk, başka bir kitaba başlardı. Hocası muhterem Şeyh Muhammed-i Celali kendisine "niçin bu şekil hareket ediyorsun" dediğinde, o da "hocam ben bütün bu kitapların tamamını okumaya muktedir değilim. Ben

1 Kanaat Önderi

şunu sizden rica ederim ki, bu kitaplar neden bahsediyor onu siz bana lütfedin, ben bilahare tab'ıma hoş geleni seçerim." Böylece üç ay zarfında medreselerde okunan kitapları bitirdikten sonra hocası Şeyh Muhammed-i Celali kendisine bir icazetname yazar ve verir. Ama törenli cübbe giydirip, sarık sararak değil.

Bu hadise üzerine halk arasında kendisine Molla Said-i Meşhur ya da Mella-i Meşhur denmeye başlandı. Doğu Beyazıd'dan ayrıldıktan sonra Doğu'daki meşhur ulemaları ziyaret etmeye başladı. Kendisini imtihan ettiriyor. Acaba bendeki şu mazhariyet bir hakikat mi, yoksa bir hayal mi diye sınavdan geçiriyordu. Böylece Bitlis ve diğer şehirlerdeki âlimleri gezdikten sonra Siirt'e gelir. Siirt'te Meşhur Molla Fethullah Efendi isminde büyük bir âlim onu imtihan ediyor. Hem hafıza hem de zekâsını sınavdan geçiriyor ve bu arada kendisine Makamat-ı Haririye isimli ibaresi çok müşkül bir kitabı uzatarak "sen bu kitaptan bir sahifeyi 2 defa okumakla ezber edebilecek misin" diyor. Üstad hazretleri o kitabın bir yaprağını yani iki sayfayı bir defa okumakla ezberine alıyor. Bunun üzerine hocası kendisine Bediüzzaman lakabını veriyor.

Buna dair Üstaddan bir ifade: "55 sene evvel (1891 de) üstadlarımdan Siirtli Merhum Molla Fethullah Eski Said'i Bediüzzaman-ı Hemedaniye benzeterek onun o ismini ona da vermiştir." (Mufassal Tarihçe-1, sh.100)

Hicri 1309, miladi 1892'de Siirtken ayrılarak Bitlis'e geldi. Bu esnada yaşı tam 15'dir. Bitlisli meşhur Molla Muhammed Emin Efendi kendisine çok müşkül 16 sual tevcih eder ve der ki "3 senede bu suallerin cevabını verirsen, ben seni talebeliğe kabul ederim. Yoksa seni talebelikten reddederim." Bediüzzaman ise bütün o sualleri 3 gün içinde cevabını hazırlayıp, Muhammed Emin Efendi'ye arz eyler. (tafsilat Mufassal Tarihçe-1, sh.106-107)

Daha sonra Bitlis'ten ayrılıp Tillo'ya gelir. Tillo'da 3 ay kadar ikamet eder. Ve burada iken Firuz Abadi'nin Kamus-u Okyanusunu Bab-u Sin'e kadar ezberine alır. Tillo'dan sonra Cizre'ye oradan da Mardin'e gelir. Mardin'deki ulemalar kendisiyle münakaşaya girişmek istedilerse de hepsi de mülzem kalır. Daha sonra Mardin Mutasarrıfı Nadir Bey, bazı hadiselerden dolayı Bediüzzaman'ı Bitlis'e nefyeder. Üstad hazretleri Bitlis'te 2 sene Vali Ömer Paşa'nın konağında kalır. Burada iken vali beyin konağındaki birçok dini kitapları hem okur hem ezberine alır. Bu kitapların çoğu ilm-i kelama ve diğer bazı İslam muhakkiklerinin yazdıkları, din-i İslam'a gelen şüheleri reddeden kitaplardan ibarettir. Bu kitaplardan ikisinin ismi "El-Metali ve El-Mevakıf"dırlar. 2 sene kaldıktan sonra Van Fırka Kumandanı Hasan Paşa Bitlis

valisinden rica ederek Van'da ünlü ulema bulunmadığı için üstadı Van'a davet eder.

Üstadın Van'a gidişi 1897'dir. Yaşı tam 20. Böylece Bediüzzaman Molla Said-i Meşhur tahsil hayatı, tahsilden sonra 5 senelik mücahidane ve ulema ile münazara- larla geçen hayatı neticesi bir nevi sükunet ve sekinet bulmuştur. Van valisi ve fırka kumandanı Hasan Paşa'nın davetleri üzerine Van'a gider. Van'ın içinde, eski mahalli bir medrese tutarak 5-10 talebenin geçim masrafları Evkaf Dairesinden verilmesi kabul eder. Üstad hazretleri bu medresede 6 ay kadar tedrisatı devam ettirir. Fakat bu medresede din ilmi ile birlikte fenni ve asri müsbet ilimleri de talebelerine okutturur. Onun bu hali eski medreselerin hocalarının alışageldiği adetlerine uymadığı için de- dikodu ve gıybetler yaparlar. Bunun üzerine Üstad Hazretleri o medreseyi kapatır ve Horhor Mevkii yanında büyükçe bir medrese inşa ettirerek tedrisatına devam eyler. Burada tedrisat ile meşgul iken sık sık vali Tahir Paşa'nın konağında mektep mual- limleri ile ve bir kısım mektep görmüş memurlarla münazaralar tertip eder. Ve bu asırda sadece din ilmi ile yetinmek ve fenni müsbet ilimlerden haberdar olmamak büyük bir yanlıştır kanaatine varır. Horhor medresesinde bu yeni tedrisat usulüne ciddi bir şekilde devam eder. Ve fasılasız olarak tam 10 sene bu tarz tedrisatı devam ettirir. Lakin bu Horhor medresesinin de bu gayeye kifayet etmediğini ve büyük bir medrese ve darülfünuna ihtiyaç olduğunun kanaatine varır. 1907 son aylarında eski Van valisi o günkü Bitlis valisi Tahir Paşadan bir tavsiye mektubunu alarak İstanbul'a revan olur. İstanbul'a gider gitmez padişah merhum Sultan Abdülhamid'le görüşüp meramını arz etmek ister. Lakin maalesef Sultan Abdulhamid'in o günkü icraat pa- şaları üstad hazretlerinin kılık kıyafetine bakarak, bu hamal kıyafetli de kim oluyor diyerek padişahla görüştürmüyorlar. Üstad hazretleri de görüşmeden ümidi kesilin- ce bir dilekçe yazarak padişaha verilmek üzere mabeyn dedikleri icraat paşalarının yanına bırakır. 1-2 sene daha İstanbul'da kaldıktan sonra şarka döner. Şarkta aşairi dolaşarak, hem Medresetü'z Zehra'nın projesini anlatır hem meşrutiyetin tek reyli bir padişahlık sisteminden çok daha menfaatli olduğunu izah eder. Aynı zamanda bü- yük şehirleri de dolaşarak ulema ile da sohbetler tertip eder ve 1910'un yaz ayların- da şehirleri dolaşırken Nurşinli Şeyh Muhammed Ziyaüddin ile buluşarak beraber hac etmek üzere anlaşılır. Lakin üstad hazretleri şehirleri, köyleri, aşairleri dolaşa dolaşa Şam'a vardığında hac mevsimi geçmiş ve Şeyh Muhammed Ziyaüddin'lerin hacca gittiklerini öğrenir. Kendisi Şam'da 6-7 ay bekler. Nurşinli Hazret hacdan dön- düklerinde Şam'da buluşurlar. Ve 28 Nisan 1911 Cuma günü Şam ulemasının ısrarı ile Emeviye Camiinde meşhur Şam hutbesini irad ettikten sonra kendisi memlekete değil oradan İstanbul'a doğru yola çıkar. İstanbul'a vardığında Sultan Reşad'ın tahta

geçişinin 2. senesinin merasimine katılır. Daha sonra padişahın Kosova'ya gidip, büyük bir darülfünunun temelini atmak üzere gittiğinde Üstad Bediüzzaman'ı da beraberinde götürür. Ve Kosova'da temel atıldığında Üstad Bediüzzaman hem padişaha hem İttihad Terakki hükümet ricaline der ki "şark daha çok muhtaçtır." Buradan daha büyük bir darülfünuna şiddetle ihtiyaç vardır. Daha orada iken hem padişah hem İttihadçılar üstada söz verirler. Şarkta da bir darülfünunun tesisine başlayacağız derler. Arkasında 1 sene sonra Balkan Harbi vukua gelir ve oralar Osmanlı Devletinin mülkiyetinden çıkar gider. Bunun üzerine üstad hazretleri şark darülfünun meselesini tekraren arz eder. Ve o günkü hükümet ve padişah Kosova'ya harcanacak olan 20 bin altından 1000 altını Medresetü'z Zehra'nın temelleri için Van valiliğinin emrine verilir. 1913'te Medresetü'z Zehra temelleri kazılır ve büyük bir merasimle temeller de atılır. Lakin birkaç ay sonra 1. Cihan harbi patlar. 1. Cihan harbi, üstadın esareti 5,5 sene bu mesele tehire uğrar. Esareten firar edip İstanbul'a geldikten sonra Ankara hükümeti onu ısrarla Ankara'ya davet ederler. Nihayet kendisi eski Van valisi Tahsin Bey'in ricası üzerine Ankara'ya Kasım 1922'de gelir. Ve bu Medresetü'z Zehra projesini Ankara'da teşekkül eden milli hükümete de arz eder. Bütün milletvekilleri ve meclis başkanı ve kumandanlar bu Medresetü'z Zehra layihasını kabul edip imza ederler. Meclisten kanun çıkar. O günkü paranın kıymetli olduğu bir zamanda 150 bin banknot tahsisat bütçeden ayrılır. Şer'îye ve Evkaf Bakanlığına devredilir. Buradan itibaren üstad hazretleri Ankara hükümetinin ve reisinin İslam dini hakkında uygun olmayan bazı niyet ve düşüncelerinin farkına varır. Ve o büyük hizmeti yerinde bırakıp, Van'a gelir.

Bunun devamı olarak Demokratlara da teklif yapılır. Demokratlar ilk başta iş-tiyaklı göründüler. Lakin sonra CHP'nin onlara hücumuyla bu üniversiteyi Van'da değil Erzurum'a aldırırlar.

BİR HATIRA

Ben 1953'te üstadımızı Isparta'da ziyaret ettiğimde bana sormuştu: "Nurşin meşayihî Risale-i Nur ile alakadarlar mı?" Ben ise o güne kadar Nurşin nedir, nerededir bilmiyordum. Dedim efendim bilmiyorum. Bunun üzerine üstad hazretleri buyurmuşlardı ki: "ala külli hal herkesten evvel onların Risale-i Nur'la alakadar olmaları lazım. Çünkü Risale-i Nur medreseden çıktı."

Buna göre Bediüzzaman hazretleri dini medreselerde mutlaka faydalı fenni bilgilerin de okutulmasını istiyordu. Bir makalesinde: "eski hükemanın bataklık ilimleri

medreselerde okunması yerine müsbet ilimlerin faydalı kısımlarını medreselerde okutulmak lazımdır." Yani eski medreselerin bazılarında semavat tabakalarının her birisi, kimisi gümüşten kimisi kurşundan, kimisi tunçtan 500 senelik kalınlığında olduğunu ve dünyanın değil güneşin dünya etrafında döndüğünü o medreselerde okutulurdu. İşte Üstad Bediüzzaman'ın bataklık dediği ilim budur.

Selam ve saygılar.